

Или: Если посмотреть на «униженных и оскорбленных» героинь последнего десятилетия, у кого из них хватило бы духу кинуть в горящий камин запредельную сегодня сумму, **как это сделала Настасья Филипповна?** (Московская правда 2008, 4 апреля) Сравнение актуализирует в сознании представителей русскоязычного культурного пространства образ сильной духом русской женщины с обостренным чувством справедливости, способной на самый неожиданный поступок и подчеркивает «измельчание» современных аналогов Настасьи Филипповны.

В основе сравнения могут лежать и другие смысловые компоненты значения поэтонима *Настасья Филипповна*. Ср.: *И страна моя родная тоже широка. И любит страна обманываться, подобно роковой, но такой непоследовательной красавице Настасье Филипповне.* (Правда 2004, 26 октября) – для автора статьи, сравнившего Россию с Настасьей Филипповной, важным представляется «мятущаяся душа» героини, ее непоследовательность. *Ненавидишь ли ты анимацию так, как ненавижу ее я? Проклятая, точно Настасья Филипповна, к которой чем ближе, тем опасней и притягательней...* (Новая газета 2004, 2 сентября) – здесь семы «притягательность» и «опасность» порождают новый смысловой признак – «проклятие», который проецируется на обреченность судьбы Настасьи Филипповны.

Рассмотренные примеры убеждают нас в том, что поэтоним *Настасья Филипповна* является важным компонентом поэтической персониферы русского языка и в национальной картине мира выступает как символ «чрезвычайно русской женщины», «роковой красавицы», которой присущи такие качества, как «экстраординарность» (в поступках), «непредсказуемость», «принципиальная свобода от обстоятельств», «решительность» и «импульсивность». Кроме того, Настасья Филипповна является символом трагической судьбы русской женщины, которую ничто не может спасти от гибели.

Литература

1. Воденников Дм. Как надо жить – чтоб быть любимым. Интернет-адрес: <http://www.levin.rinet.ru/FRIENDS/VODENNIKOV/DimaV4.html>
2. Пастернак Е. Б. Борис Пастернак. Биография. М., 1997.
3. Ратникова И. Э. Имя собственное: от культурной семантики к языковой. Минск, 2003.

ДА ПЫТАННЯ ПРА КАНЦЭПТ «СКВАПНАСЦЬ» (НА МАТЭРЫЯЛЕ ПРЫКАЗАК І ПРЫМАВАК УСХОДНЕСЛАВЯНСКІХ І АНГЛІЙСКОЙ МОЎ)

Н. М. Луновіч

Паняцце канцэпт характарызуецца неадназначнай структурай. 3

аднаго боку, у яго склад уваходзіць тое, што з'яўляецца зместам паняцця, з другога – тое, што робіць канцэпт з'явай культуры: этымалогія, асацыятыўныя рады, ацэнкі і канатацыі. Незалежна ад свайго тыпу, канцэпт мае базавы ўзровень, канцэптуальныя ўзроўні і поле інтэрпрэтацыі.

Для аналізу ядра канцэпта неабходна вызначыць дамінантныя лексемы-рэпрэзентанты, пры дапамозе якіх часцей за ўсё актуалізуецца канцэпт. У дадзеным выпадку гэта такія лексемы і вытворныя ад іх, як: *скупапы* (бел. *Скупапы апошні розум губляе*; руск. *Жадный сам себе покою не даёт*; укр. *Жадібний складає, а щедрий споживає*); *скупасць* (бел. *Скупы чарвякоў на скуру збірае*; *Скупому рубель даражэйшы за душу*; *Як жонцы цяжка нарадзіць, так скупому даўгі плаціць*; укр. *У скупого все по обіді*); *прагнасць* (бел. *Прагнаму заўсёды мала*; *Прагавітасць і здрада – родныя сёстры*); *грэбці* (бел. *У яго (яе) рукі як крукі – толькі сабе і грабе*; руск. *Глаза (очи) завидуици, руки загребуици*; *В одну лапу всего не сгребеишь*; укр. *Гребе, як кінь копитом*; *То лиш курка від себе гребе*); *браць* (бел. *Хоча толькі браць і нічога не даваць*); *хацець* (бел. *Хоча выдраць з вулля мёду і каб не укусіла пчала*; руск. *Чем больше ешь, тем больше хочется*; *Горе наше – гречневая каша: есть не хочется, а покинуть жаль*); *даваць* (бел. *З другіх апошнія дзяруць, а самі ніткі не дадуць*; *І сам не дам, і другому не дам*; руск. *Чур одному: не дають никому*; *Дай с ноготок, запросит с локоток*; укр. *Дайте мені та ще й моїм дітям!*); *greedy* (англ. *Greedy folk have long arms*) і інш.

На перыферыі зместу канцэпта знаходзяцца разнастайныя азначэнні, адлюстраваныя ў парэміях, афарызмах, выслоўях. Пры іх даследаванні вылучаецца інтэрпрэтацыйнае поле канцэпта, у якім можна прасачыць сэнсавыя паказчыкі, прыхаваныя ад непасрэднага назірання. У выніку аналізу парэміялагічнага матэрыялу мы атрымалі магчымасць аднавіць асэнсаванне канцэпта, якое склалася на працягу часу і змянялася ў залежнасці ад месца, непасрэдных акалічнасцей і ўмоў праяўлення канцэптуальнай сутнасці. Такім чынам, даследаванне парэмій дазваляе прасачыць развіццё канцэпта ў дыяхронным зрэзе.

У традыцыйнай народнай свядомасці *скупапынасць* знаходзіцца ў адным семантычным сегменце з *беднасцю* і *жабрацтвам* на аснове семы 'безупынная патрэба ў матэрыяльным забеспячэнні': (бел. *Скупы хлеба не паесць*; руск. *Кто много желает, тот и малого не ведает*; *Много желать – добра не видать*; укр. *Бачить чуже під лісом, а не бачить свого під носом*; англ. *He is not poor that has little, but he that desires much* (Бедны не той, у каго мала ёсць, а той, хто многа жадае); *A greedy person and a pauper are practically one and the same* (Скупапы ды бедны – амаль аднолькавыя) і інш. Прычым, у дачыненні да канцэпта *беднасць* такая патрэба з'яўляецца абгрунтаванай, а для канцэпта *скупапынасць* унутраныя матыватары будуць

выступаць незалежна ад наяўных сродкаў. З гэтага вынікае немагчымасць задаволіць прагу: бел. *Горла як прорва, праглыне, што ў рот нападзе; Мае смак бы да коней ваўкалак*; руск. *В провальную яму не напасешься хламу; Не вылакает собака реки, так всю ночь стоит над рекой да лает; Бездонной кадки водою не наполнишь; Всех сластей не переешь, всего добра не переносишь*; укр. *Дірявого мішка не наповниш*; англ. *No gain satisfies a greedy mind* (Ніякая карысць не задавальняе скапную свядомасць); *There's always more fish in the sea* (Рыбы заўсёды болей у моры); *He that will steal an egg will steal an ox* (Той, хто выкрадзе яйка, выкрадзе і быка).

Апрача таго, як паказвае парэміялагічны матэрыял абраных намі моў, матэрыяльныя каштоўнасці, якімі валодае чалавек, не задавальняюць патрэб, а толькі садзейнічаюць самасцвярджэнню, бо ніякая маёмасць не здатная задаволіць непамерную скапнасць: бел. *Нахапіўся з каўшом на брагу; Трыбух кажэ «годзе», а вочы – «яшчэ»!*; укр. *Заліз кіт на сало та й кричить: «Мало!»; Як мед, то ще й ложкою; Поводиться вовк до кошари, то все стадо перебере*; англ. *Greed keeps men forever poor, even the abundance of this world will not make them rich* (Скапнасць ператварае людзей на бедных назаўсёды, нават раскоша гэтага свету не зробіць іх багатымі); *Greed lessens what is gathered* (Скапнасць змяншае сабранае).

Пры аналізе функцыянавання канцэпта *скапнасць* у парэміях выяўляецца імпліцытнае значэнне 'несвядомае нанясенне шкоды самому сабе': бел. *Ноги дзярэ, а боты на кійку нясе; Шэсць аўчын купіўшы на кажух, памарозіўшы вушы: пашкадаваў сёмай на каўнер*; руск. *Железо ржа съедает, а завистливый от зависти погибает; Съел волк кобылу, да дровнями подавился; Хоть лопни брюшко, да не оставайся добро!*; укр. *Заздрый від чужого щастя сохне; Заздренному боком вилізе; Гірко з'їсти, і шкода покинути*; англ. *Money often unmakes the men who make it* (Грошы часта губляць тых, хто іх нажывае); *Greedy eaters dig their graves with their teeth* (Скапныя едакі капаюць сабе магілу ўласнымі зубамі); *There is no greater calamity than being consumed by greed* (Няма большай бяды, як быць ахопленым скапнасцю).

Неад'емнай часткай даследавання з'яўляецца адлюстраванне тэалагічнага аспекту дадзенага канцэпта ў парэміях. Варта адзначыць, што скапнасць, у адрозненне, напрыклад, ад ганарлівасці ці гневу, падаецца ў прыказках і прымаўках як першагрэх, што праяўляецца ў той час, як толькі асоба становіцца сацыяльна актыўнай: руск. *Зависть прежде нас родилась; When all other sins are old, greed still stays young* (Калі ўсе іншыя грахі старыя, скапнасць застаецца маладой); *A greedy man God hates* (Бог ненавідзіць скапнага); *Greed is eternal* (Скапнасць вечная). Але неабходна адзначыць, што ў калектыўнай народнай свядомасці багацце ўспрымалася як боская міласць, таму, напрыклад, рускія парэміі фіксуюць і іранічныя звароты дыдактычна кшталту: *Господи, Господи! Свою часть проспали: к людям*

приваливат, от нас отваливат; Господи, Господи! Убей того до смерти, кто лучше нашего живет (или: у кого денег много да жена хороша); Дай Бог много, а захочется и побольше.

Дзейнасць, скіраваная на неправамернае ўзбагачэнне, асуджалася: руск. *Честным трудом богат не будешь; От трудов праведных не нажить палат каменных*; англ. *No pour and profit lie not in one sack* (Шчырасць ды карысць у адным мяху не ляжаць). Аднак, сустракаюцца і парэміі, семантыка якіх так ці інакш апраўдвае сквапнасць і празмерную беражлівасць: руск. *Многому научишь, сам без хлеба будешь; Для всего села каравай не нарежешь; Мил гость, да велик пост.*

Вялікая колькасць парэмій, якія карэлююць з лексіка-семантычным полем сквапнасць, маюць структуру, пабудаваную на антанімічных апазіцыях: бел. *Чужая жонка мёдам мазаная, а свая смалою; Чужое ўзяць – сваё загубіць; Ты на чужое – чорт на тваё*; руск. *За маленьким погнался – большое потерял; За малым погонишься – большое потеряешь; За чужим погонишься – свое потеряешь*; укр. *Бачить чуже під лісом, а не бачить свого під носом; На чужий коровай очей не поривай, а свій дбай.* Або змяшчаюць у сабе бінарнасць дзеяння: бел. *Скупому два разы баліць; Скупы два разы гіне; Скупому два разы ліха*; руск. *Завистливый по два века живет*; укр. *Скупий, якби міг, то б два рази одно їв* англ. *You can't have your cake and eat it too* (Адзін пірог двойчы не з'ясі).

Даследаванне парэмій паказвае, што сквапнасць заснаваная на іррэальных патрэбах і, адпаведна, з рэчаіснасцю не суадносіцца: бел. *Прамытае вады не дасць; У яго дарма і лёду зімой не возьмеш; У яго яшчэ горш, як з каменя вады дастаць*; руск. *Съел волк кобылу, да дровнями подавился*; укр. *То такий, що й каменя не дасть голову провалити*; англ. *Nothing on earth is greedier than the eye* (Нішто на зямлі не можа быць больш сквапным за вока); *A man's greed is like a snake that wants to swallow an elephant* (Людская сквапнасць як змяя, што хоча праглынуць слана).

Можна заўважыць, што найбольш яскравыя і характэрныя індывідуальныя канататыўныя значэнні на працягу доўгага часу пераўтвараюцца ў вобразныя выслоўі, якія адлюстроўваюць погляд канкрэтнага этнасу на праблему. Так фарміруецца другасная семантыка канцэпта.

Такім чынам, у выніку праведзенага аналізу прасочваецца шматслойная структура канцэпта *сквапнасць*, паколькі ў залежнасці ад прагматычнай сітуацыі можа актуалізавацца адзін са шматлікіх кагнітыўных сегментаў. Кантрастыўны аналіз парэміялагічнага фонду розных этнасаў дае магчымасць зразумець, што кагнітыўная мадэль дадзенага канцэпта нязначна адрозніваецца толькі перыферычнымі значэннямі. Ядро ж канцэпта, яго эмацыянальна-пачуццёвае ўспрыманне ў калектыўнай свядомасці розных этнасаў прынцыповых разыходжанняў не мае.

Літаратура

1. Анталогія беларускай народнай прыказкі, прымаўкі і выслоўя / Уклад. і аўт. прадм. А. С. Фядосік. Мінск, 2002.
2. Білоруські прислів'я та приказки: Зб. / Упорядкував та пераклав, вступ.слово О. Жолдак. Київ. 1970.
3. *Даль В. И. Пословицы и поговорки русского народа. М., 2007.*
4. Пераначуеш – больш пачуеш: Прыказкі і прымаўкі для дарослых і школьнікаў, для разум. і шкоднікаў / Уклад. Ф. М. Янкоўскі. Мінск, 2002.
5. *Санько З. Ф.* Малы руска-беларускі слоўнік прыказак, прымавак і фразем. Мінск, 1991.
6. *Стернин И. А.* Методика исследования структуры концепта // Методологические проблемы когнитивной лингвистики: науч. изд. Воронеж, 2001.
7. Українські прислів'я та приказки / Упорядкування та передмова В. Бойка; Пер. И. Грубера. Київ, 1978.
8. Dictionary of Proverbs / Wordsworth Editions, 2006.
9. Oxford Dictionary of Proverbs. Oxford, 2004.

О ВЗАИМОСВЯЗАННОМ ИЗУЧЕНИИ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ ИРАНскими СТУДЕНТАМИ

Абрахам Мехразин

Преподавание русского языка в Иране начинается с основанием Тегеранского государственного университета в 1934 году.

В настоящее время кафедры русского языка работают в 9 иранских университетах. К наиболее крупным центрам по подготовке русистов в Исламской Республике Иран относятся Тегеранский и Педагогический университеты.

В последние десятилетия русский язык изучается не только в государственных, но и в частных университетах. В Тегеране работают также различные курсы русского языка на платной основе. Количество владеющих русским языком составляет до 4,5 тыс. человек.

В связи с поступательным развитием российско-иранского сотрудничества интерес к изучению русского языка, прежде всего среди представителей деловых кругов Ирана, возрастает.

В последние годы наблюдается увеличение количества иранских студентов, обучающихся в России и странах СНГ. На данный момент их число составляет около 1000 человек.

В целом складывающаяся самым благоприятным образом ситуация с изучением русского языка в Исламской Республике Иран является результатом роста в иранском обществе значимости русского языка в сравнении с другими иностранными языками.

Положительную динамику в преподавании русского языка в Иране можно наблюдать не только в количественном, но и качественном отношении.

На протяжении долгих лет базовым принципом обучения русскому языку оставалось сознательное усвоение знаний в качестве основы для